

SONNENBORGH

MUSEUM • STERRENWACHT

JAARVERSLAG 2019

vastgesteld door het bestuur dd 20 april 2020

Inhoudsopgave

Inleiding	pag. 3
Aanbod: activiteiten en educatie	pag. 4
Bezoek	pag. 5
Projecten	pag. 7
Financiën en bedrijfsvoering	pag. 9
Beleidsplan 2019-2023	pag. 14
Organisatie	pag. 15
De mensen	pag. 17

Beeldcolofon: het beeld in dit jaarverslag is afkomstig van Jordi Huisman, Roy Keeris, Peter Nauta en Marieke Wijntjes.

Inleiding

Op het moment van schrijven van deze inleiding, tekende zich een wereld af die in veel opzichten verschilt van die waaruit dit jaarverslag voortkomt. Door de uitbraak van het coronavirus en de maatregelen die hieruit voortvloeien, is er bij Sonnenborgh – net als bij alle musea en culturele instellingen – sprake van onzekerheid en zorgen. Maar, ook van een toegenomen besef van de betekenis waar we voor staan. Het jaarverslag over 2019 laat een palet aan activiteiten zien die gewaardeerd worden en maatschappelijk wezenlijk bijdragen. Het informeren en enthousiasmeren blijft onze inzet, ook morgen en alle dagen die volgen. Te midden van de onzekerheden is dit een gegeven en in die zin is de horizon dan ook niet wijkend, maar wenkend. Er is bij Sonnenborgh enthousiasme, potentieel en daadkracht om de moeilijke tijd die ons te wachten staat, met vertrouwen in te gaan. We weten ons hierbij gesteund door wat er in 2019 en de jaren ervoor is bereikt.

2019 was het jaar waarin Sonnenborgh de vruchten kon plukken van de herinrichting *Ver weg komt dichterbij*. Deze herinrichting werd op 30 september 2018 geopend. Nu het eerste volledige kalenderjaar met een vernieuwde sterrenwacht achter ons ligt, kunnen we concluderen dat de herinrichting zeer positief is ontvangen. Enquêtes geven dit beeld, maar ook reacties van bezoekers en van partners. Ook een externe visitatiecommissie was positief. Behalve goede feedback, stemmen ook de bezoekersaantallen positief. Met name het aantal individuele museumbezoekers is gestegen. Dit was een van de doelen van de herinrichting: Sonnenborgh aantrekkelijker maken voor de individuele bezoeker die niet zoals op een Sterrenkijkavond, zondag-openstelling of groepsbezoek door vrijwilligers aan de hand wordt meegenomen. Museumbezoekers kunnen nu met een digitale gids – een tablet – in de hand door het museum dwalen en sterrenkundige en historische verdieping, duiding en uitdaging krijgen. Deze innovatie heeft bewezen te werken, evenals de inrichting van de ruimtes, waarbij de geschiedenis van de sterrenwacht eenduidig en overtuigend over het voetlicht gebracht wordt.

Ook de activiteiten van Sonnenborgh in het afgelopen jaar waren populair. De collegebanken zaten vol bij alle Sterrenkijkavonden, cursussen sterrenkunde en colleges van de MuseumJeugdUniversiteit. Een avond rond 50 jaar maanlanding in juli was nagenoeg uitverkocht. En André Kuipers las in de Kinderboekenweek zijn prentenboek *André het astronautje op zoek naar Laika* voor in een bastion gevuld met kinderen.

2019 was ook een goed jaar omdat de eigen inkomsten uit museumbezoek en programmering wederom zijn gestegen. Dit wil niet zeggen dat Sonnenborgh zonder zorgen zal zijn in de toekomst. In het beleidsplan 2019-2023 *Ambities voortzetten* zijn, naast de beleidsambities voor deze periode, ook de financiële uitdagingen uiteengezet. In 2019 heeft Sonnenborgh hierover het gesprek hervat met de vier partners die eerder betrokken waren bij het businessplan 2015-2018 *Nu doorpakken*.

Tot slot was 2019 het jaar waarin we de 350.000e bezoeker aan Sonnenborgh mochten ontvangen sinds het bolwerk in 2003 een museum werd. Het geeft de grote belangstelling weer waarin Sonnenborgh zich blijvend mag verheugen en dat Sonnenborgh de ambities en doelen die bij de opening in 2003 gesteld zijn blijft realiseren. Wij doen dit zoals altijd met beperkte middelen maar met veel enthousiasme.

Bas Nugteren, directeur

Aanbod: activiteiten en educatie

In 2019 bood Sonnenborgh een breed aanbod aan activiteiten rond sterrenkunde, weerkunde, ruimtevaart en geschiedenis van het bolwerk aan. Ook nam Sonnenborgh deel aan enkele culturele stadsbrede activiteiten zoals Culturele Zondagen en het Festival Oude Muziek. Hieronder een overzicht van de reguliere activiteiten zoals de Sterrenkijkavonden voor jong en oud in de periode oktober tot en met maart, en overige activiteiten die we in 2019 programmeerden. Hierbij waren extra bijzonder een mini-festival ter viering van 50 jaar maanlanding - inclusief maancocktails en kleine pop-up tentoonstelling in de foyer – en een voorleesmiddag met André Kuipers ter opening van de Kinderboekenweek.

Reguliere publieksactiviteiten 2019

- museum open voor regulier bezoek: dinsdag, woensdag, donderdag, vrijdag tussen 11-17 en zondag tussen 13- 17 uur;
- Sterrenkijkavonden van september – april voor volwassenen (vrijdag) en voor kinderen (zaterdag);
- cursussen: a) een jeugdcursus in samenwerking met de Jongeren Werkgroep afdeling Utrecht van de KNVWS (najaar), en b) een cursus voor volwassenen (voor- en najaar);
- uitgebreid scholenaanbod voor basis-, voortgezet en hoger onderwijs;
- planetarium op locatie (scholen);
- elke zondag: *Zon op zondag*;
- elke 1e zondag van de maand: *Sonnenborgh's Super Sunday Solar Show*.

Overige publieksactiviteiten 2019

In de voorjaars-, herfst- en kerstvakantie zijn er aparte kinderprogramma's met planetariumvoorstellingen en extra Kinderkijkavonden. Daarnaast waren er in 2019 de volgende activiteiten:

15-17 maart:	Landelijke Sterrenkijkdagen KNVWS
14 april:	Museumweek
12 mei:	Moederdag (<i>Geef je moeder de hemel cadeau</i>)
30 mei:	Hemelvaart (zondagprogramma)
21 juni:	Blind Walk
7 juli:	Landelijke Zonnekijkdag KNVWS
12 juli:	On the moon again (50 jaar maanlanding)
30 en 31 juli:	Summer School Junior (UU/Wetenschapsknooppunt)
Aug./sept.:	Fringe concerten (Festival Oude Muziek)
11 september:	Kinderboekenfeest
14 september:	Open monumentendag
15 september:	Uitfeest
2 oktober:	Voorleesmiddag André Kuipers
6 oktober:	Weekend van de wetenschap
20 oktober:	Culturele Zondag Alles Kids
26 oktober:	Nacht van de Nacht
11 november:	Mercuriusovergang
21 december:	Familie-Kerstkijkavond

Educatie

Sonnenborgh heeft een breed programma-aanbod voor scholen, van groep 5 uit het basisonderwijs tot en met het hoger onderwijs. Het aanbod sluit aan op de onderwijsdoelstellingen van het basisonderwijs en voortgezet onderwijs. Bij de bovenbouw van het voortgezet onderwijs en het hoger onderwijs is er meestal sprake van een programma op maat. Bij het in de markt zetten van het aanbod wordt nauw samengewerkt met het Utrechtse Cultuur & School, een samenwerkingsverband van de Utrechtse musea en een aantal podia. Hiernaast vinden scholen ook direct de weg naar Sonnenborgh, met name ook uit de regio.

Naast het scholenprogramma verzorgde Sonnenborgh diverse andere educatieve programma's. Er waren twee collegereeksen voor de MuseumJeugdUniversiteit: een programma op de zondagochtend voor kinderen die alles willen weten over wetenschap met thema's als 'Kun je wonen op Mars?', 'Hoe ziet een zwart gat eruit?' en 'Hoe hou je de ruimte schoon?'. Verder ontwikkelde Sonnenborgh programmering voor de leerlingen van de Summer School Junior van de Universiteit Utrecht. De IMC Weekendschool, die aanvullend onderwijs biedt aan jongeren uit achterstandswijken, bezocht Sonnenborgh ook in 2019. Helaas maakte Sonnenborgh in 2019 geen onderdeel uit van het U-talent programma van de Universiteit Utrecht.

Bezoek

Sonnenborgh kende een uitstekend jaar wat betreft bezoekersaantallen. Half december 2019 ontvingen we de 350.000^e bezoeker sinds Sonnenborgh in 2003 een museum werd. Directeur Bas Nugteren verraste de jarige Hector (11) en zijn vriendjes tijdens een kinderfeestje in de sterrenwacht met een grote heelaartaart.

Individueel museumbezoek

Het individuele museumbezoek aan Sonnenborgh neemt al een aantal jaren geleidelijk toe en maakte in 2019 een extra sprong. Hiermee maakt Sonnenborgh de ambities waar van het businessplan 2015-2018 *Nu doorpakken* en bewijst de innovatieve herinrichting te werken zoals beoogd. Na de herinrichting is niet alleen het aantal museumbezoekers gestegen, ook de verblijfsduur van bezoekers is toegenomen. Ruim 30% van deze bezoekers is jonger dan 18 jaar en 55% van de bezoekers heeft een museumkaart.

Ook bezoekers die een avondje sterren wilden kijken, hun kennis over sterrenkunde wilden bijspijkeren, lezingen wilden bijwonen etc. wisten hun weg naar Sonnenborgh te vinden en deden dit in groten getale. De Sterrenkijkavonden waren in 2019 consequent uitverkocht. Zowel de kijkavonden voor volwassenen, als de kinderkijkavonden. Alleen de Landelijke Sterrenkijkdagen in februari waren beduidend minder druk dan in 2018. De grote boosdoener hier was het bewolkte weer.

Educatie

In 2019 ontving Sonnenborgh 31 basisscholen, 21 middelbare scholen en 6 overige onderwijsinstellingen met in totaal 186 groepen. Dat is een daling t.o.v. 2018 met 7 scholen. Daar staat tegenover dat het aantal scholen dat Sonnenborgh met het mobiele planetarium bezocht met 7 steeg tot 29 scholen en daarmee ruim 5.000 scholieren buiten de deur bereikte. De cursussen sterrenkunde, in het voor- en najaar voor volwassenen en in het najaar voor jongeren, trokken wederom veel belangstelling in 2019. De colleges van de MuseumJeugdUniversiteit zaten beide keren binnen een mum van tijd vol.

Culturele evenementen

In 2019 vonden in Sonnenborgh verschillende culturele evenementen plaats. Het betrof Fringe concerten van het Festival Oude Muziek, een concert van het Internationaal Kamermuziek Festival en de Open Monumentendag die in het teken stond van het thema 'Kunst en vermaak'. Sonnenborgh verzorgde een ochtend met historische rondleidingen door het monumentale bastion en de sterrenwacht.

Ontvangsten

Ten slotte is er nog de groep bezoekers die Sonnenborgh bezoekt in het kader van besloten ontvangsten. Daarbij wordt altijd een rondleiding of museumbezoek aangeboden. Dit aantal gasten is t.o.v. 2018 constant gebleven.

Ontwikkeling en samenstelling van bezoekersaantallen

	Museum bezoek	Kijk- avonden	Educatie	Kinder- feestjes	Culturele evenem.	Ontvangsten	Totaal	Planetarium op locatie
2019	11.823	2.370	3.173	279	575	3.904	22.124	5.058
2018	9.137	2.812	3.836	291	506	3.950	20.532	3.449
2017	9.461	2.282	3.841	444	611	5.502	22.141	6.012
2016	8.439	2.303	2.773	418	799	5.479	20.211	3.725
2015	7.645	2.055	2.519	294	389	5.584	18.486	1.871

Projecten

Het heelal binnen handbereik

Tot de doelen die Sonnenborgh zich in het beleidsplan 2019–2023 *Ambities voortzetten* had gesteld, behoorde ook het ontwikkelen van een aanbod voor visueel gehandicapten. Voor Sonnenborgh is dit een belangrijk project aangezien het bijdraagt vanuit de eigen missie aan inclusiviteit in de samenleving. Een sterrenkundig programma-aanbod voor visueel gehandicapten bestaat niet in Nederland en de omliggende landen. Het mag in die zin uniek genoemd worden. In 2019 werd al geëxperimenteerd met een manier om het heelal waar te nemen die ook toegankelijk is voor visueel gehandicapten: op de eerste Landelijke Zonnekijkdag (een initiatief van de KNVWS waarin Sonnenborgh als dé zonnesterrenwacht van Nederland uiteraard participeerde) kon het publiek met behulp van een zonneruisschotel luisteren naar de radiogolven van de zon. Daarnaast werd een heel belangrijke stap gezet om structureel aanbod voor visueel gehandicapten in de nabije toekomst mogelijk te maken: Sonnenborgh ontwikkelde het plan het *Heelal binnen handbereik* en won hiermee op 8 oktober de RAAK Stimuleringsprijs 2019.

Deze prijs, een initiatief van het Oogfonds, Dedicon en het Van Abbemuseum, is bestemd voor het toegankelijker maken van museumcollecties voor blinden en slechtzienden. Eerdere winnaars waren

ondermeer Museum Boijmans van Beuningen en het Verzetmuseum. Een vakjury nomineerde het plan van Sonnenborgh, samen met die van Land art Delft & Hortus Oculus en Museum Kaap Skil - Texel. Het publiek kon daarna stemmen en bepalen welk museum met de hoofdprijs naar huis ging.

Tot grote vreugde van Sonnenborgh koos het publiek voor Sonnenborgh. De prijs omvat een geldbedrag ter grootte van € 30.000, tactiele materialen met een waarde van € 3.000, workshops en specialistische hulp. In 2020 zal een begin gemaakt worden met het ontwikkelen van de uitvoering van het plan. Stap één zal zijn het lanceren van een sterrenkundige rondleiding voor volwassenen met beperkt of geen zicht. Als tweede stap volgt programmering voor kinderen met een visuele beperking. Hiernaast wordt uitgezocht of het mogelijk is om ook een aanbod te realiseren voor individuele bezoekers met een visuele beperking en het gebouw en inrichting daartoe geschikt te maken. Het onderzoek daartoe is gestart. Andere sterrenwachten in Nederland kunnen gebruik maken van de resultaten van het programma.

Restauratie bastionmuur

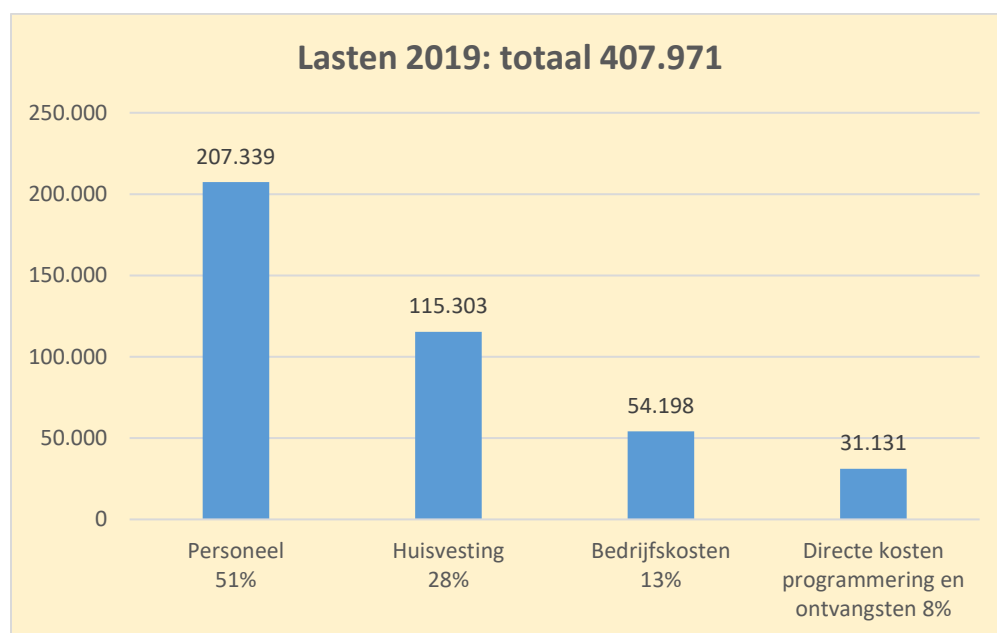
Een bijzonder project in 2019, hoewel niet 'van' maar zeer zeker 'rakend aan' Sonnenborgh, was het begin van een grootschalige restauratie van de bastionmuur. Opdrachtgever hierbij is pandeigenaar Stichting K.F. Hein Fonds Monumenten, ondersteund door het Fonds Erfgoedparels van de Provincie Utrecht. Uitvoerder is Van Milt Restaurateurs. Van juni tot november 2019 stond de iconische muur in de steigers voor het eerste deel van de restauratie. In 2020 wordt het tweede deel gedaan. De restauratie is nodig gezien de conditie van het voegwerk en de bollingen in sommige muurdelen. In 2020 zal ook de bestrating bovenop het bastion vernieuwd worden, zodat het regenwater beter afgevoerd wordt en zo min mogelijk door kan dringen in de muur. Bij de herbestrating en herinrichting van de tuin worden, zoals genoemd in het beleidsplan *Ambities voortzetten*, elementen teruggebracht die refereren aan de oorspronkelijke hortus botanicus et medicus.

De restauratiewerkzaamheden hadden in 2019 geen invloed op de toegankelijkheid van museum en sterrenwacht, al zorgden ze – onvermijdelijk – wel voor incidentele overlast (geluid en aanzicht vanaf de binnentuin op het bastion). Ook leverde de restauratie de nodige persaandacht op én een bijeenkomst in september voor omwonenden en geïnteresseerden, georganiseerd door het K.F. Hein Fonds Monumenten en Sonnenborgh. Wie wil kon met de restaurateur de steiger op voor een kijkje achter de schermen. Bouwhistoricus Guido Steenmeijer vertelde in een lezing over de geschiedenis en uniciteit van het bastion.

Financiën en bedrijfsvoering

Lasten

De exploitatie van Sonnenborgh is overzichtelijk, maar ook elk jaar weer een uitdaging. De exploitatielasten bestaan uit kosten voor personeel, huisvesting, bedrijfsvoering en de kosten die direct samenhangen met de programmering en ontvangsten. In 2019 werden geen speciale projecten uitgevoerd die extra financiering behoeften en was deze post derhalve nihil. De totale exploitatielasten bedroegen € 407.971.

Personeel

De personeelsformatie is in 2019 iets vergroot door het aantrekken van een educatiemedewerker (0.3 fte). Dit vanwege de blijvende ambitie om meer bezoekers te bereiken en hen steeds weer een actueel en kwalitatief goed programma te bieden. De uitbreiding is gezien de financiële mogelijkheden van Sonnenborgh beperkt. In 2019 was door het vertrek en inwerken van een nieuwe bureaumedewerker onvoorzien extra inzet op het bureau nodig. Ook is door langdurig ziekteverzuim in 2017/2018 de premie

ziektekostenverzekering verdubbeld. De directiefunctie wordt *om niet* ter beschikking gesteld door de Universiteit Utrecht, maar is wel in de personeelskosten gekapitaliseerd.

Huisvesting

Sonnenborgh is geen eigenaar van het complex, maar huurt dit van K.F. Hein Fonds Monumenten. In 1999 is er door gemeente, K.F. Hein Fonds Monumenten en Sonnenborgh een huurconstructie opgezet waarbij K.F. Hein Fonds Monumenten voor een eeuw het erfpacht kreeg over het complex ter verhuur aan Sonnenborgh, en dit op basis van reële huurprijzen. Aangezien het toen nog onbepaald was of het deel dat betiteld wordt als 'het Woonhuis' (Zonnenburg 1) zou gaan behoren tot het museum of doorverhuurd zou worden door Sonnenborgh, werd in 1999 het gehele complex verhuurd aan Sonnenborgh. De facto is het Woonhuis door Sonnenborgh altijd doorverhuurd als kantoren, wat ook de meest geschikte bestemming ervan is gezien de indeling. Naar aanleiding van het vernieuwen van het tienjarig huurcontract hebben K.F. Hein Fonds Monumenten en Sonnenborgh in 2019 afgesproken dat het Woonhuis voortaan direct door K.F. Hein Fonds Monumenten verhuurd zal worden aan derden met in achtname van de voorwaarden die volgen uit het historische en museale karakter van het complex. Deze opzet biedt efficiency voordelen en biedt huurders ook helderheid over de verhuurder.

Om de inrichting van het Woonhuis als kantoor meer aantrekkelijk te maken, heeft Sonnenborgh een deel van de eigen kantoorruimten die grensden aan het Woonhuis, verplaatst naar het Witte Huis boven de ingang en receptie. Deze verdieping was verhuurd, maar met de toenmalig huurder is overeengekomen deze te beëindigen in het voorjaar van 2019 zodat Sonnenborgh intern kon verhuizen.

Bedrijfskosten

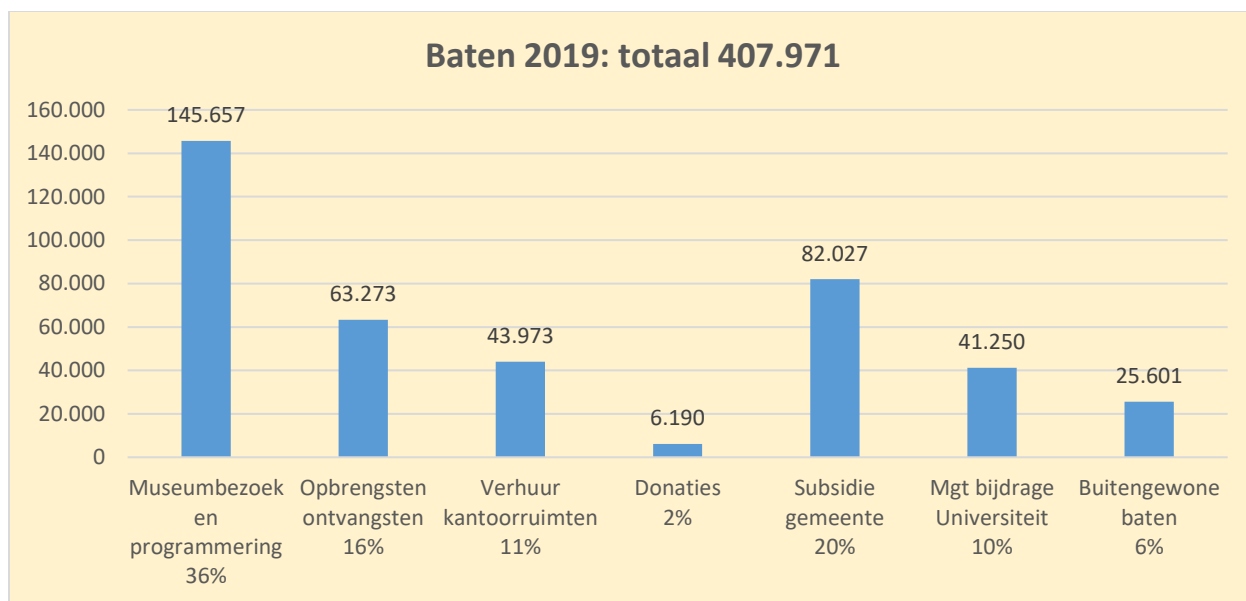
De bedrijfskosten liggen in lijn met voorgaande jaren. Hierin zijn begrepen kosten als verzekeringen, computer- en kantoorkosten als ook het publiciteitsbudget. In 2019 is een nieuw ticketingsysteem voor de kijkavonden en andere activiteiten geïntroduceerd, waardoor de servicekosten per ticket kunnen worden gedrukt. Met het bescheiden publiciteitsbudget is in 2019 vooral ingezet op online communicatie. De (in 2018 geheel vernieuwde) website werd in 2019 101.222 maal bezocht waarvan 70.835 unieke bezoekers (in 2018 waren deze cijfers respectievelijk 86.918 en 60.666). De sociale mediakanalen genereerden in 2019 veel bezoek aan sonnenborgh.nl: er is een stijging te zien van 45% in de bezoeken uit deze kanalen (Facebook, Twitter en vanaf mei 2019 ook Instagram). In de communicatie- en marketingactiviteiten is hier dan ook extra op ingezet, geholpen door een vrijwilliger die per mei wekelijks een paar uur assisteert en door bureau INTK, dat musea en non-profitorganisaties helpt met het ontwikkelen van digitale strategieën en zich voor Sonnenborgh vooral bezighoudt met Google Adwords. De online zichtbaarheid, en merkbekendheid, van Sonnenborgh is hiermee in 2019 vergroot.

Overige lasten

De overige lasten betreffen de kosten die direct samenhangen met de programma's en ontvangsten en stijgen (of dalen) mee met het aantal boekingen. Het gaat hierbij om de inzet van oproepkrachten voor publieksbegeleiding of toezicht en om materiaalkosten.

Baten

Waar de kosten over het algemeen goed zijn te voorzien, is het elk jaar spannend of de beoogde groei van inkomsten kan worden gerealiseerd. We kunnen wat 2019 betreft terugkijken op een geslaagd jaar.

Museumbezoek

Er is, in lijn met voorgaande jaren, wederom groei gerealiseerd in de inkomsten uit museumbezoek en programmering (een stijging van 14% t.o.v. 2018). De museale herinrichting heeft duidelijk zijn vruchten afgeworpen en geresulteerd in meer entreegelden en rondleidingen en een bijgevolg grotere omzet in de museumwinkel. Ook de deelname aan cursussen en lezingen nam toe. De opbrengsten uit educatie voor schoolgroepen is ongeveer gelijk gebleven, zij het dat een verschuiving heeft plaatsgevonden van scholen die op bezoek komen bij Sonnenborgh naar scholen die Sonnenborgh met het mobiele planetarium naar de school toe laten komen.

Ontvangsten

Naast de inkomsten uit museumbezoek en –activiteiten is Sonnenborgh afhankelijk van inkomsten uit de verhuur van zalen voor besloten bijeenkomsten van instellingen en particulieren. Hierbij wordt naar keuze ook het museum bezocht of wordt een rondleiding of speciaal programma verzorgd. In 2019 zijn de inkomsten uit deze ontvangsten gelukkig weer gestegen met een mooie 25% t.o.v. 2018. Maar de verhuur is daarmee nog niet weer op het niveau van 2017 en de jaren daarvoor. Dit is niet los te zien van het sterk gegroeide aanbod van ‘sfeervolle’ locaties die ook een aanbod op maat kunnen leveren. In de afgelopen jaren zijn er een tiental van dergelijke locaties bijgekomen in de binnenstad alleen al. Toch ziet Sonnenborgh mogelijkheden zich, in samenwerking met de cateraar, nog sterker te profileren als bijzondere locatie met een in Utrecht uniek inhoudelijk programma. We moeten echter ook concluderen dat de ambities op dit vlak beperkt worden door de fysieke mogelijkheden die het monumentale Sonnenborgh nu eenmaal kent.

Verhuur kantoorruimten

Als hiervoor vermeld hebben K.F. Hein Fonds Monumenten en Sonnenborgh een nieuw huurcontract afgesloten aangezien het vorige afliep. Dit is per 1 december 2019 ingegaan. In de nieuwe opzet betekent dit enerzijds geen inkomsten meer uit doorverhuur, anderzijds een aanpassing van de af te dragen huur. De financiële resultaten over 2019 zijn diensgevolge anders dan die in 2018 vanwege een maand minder huurinkomsten Woonhuis én minder inkomsten uit de verhuur van de eerste verdieping van het Witte Huis.

Financiële steun

Naast bovenstaande inkomsten ontvangt Sonnenborgh financiële steun van de gemeente Utrecht en steun van de Universiteit Utrecht in de vorm van het *om niet* ter beschikking stellen van de directiefunctie. Deze regeling is persoonsgebonden en eindigde per september 2019 in verband met pensionering. Sindsdien zet de directeur zijn werkzaamheden vrijwillig voort totdat in de financiering van een nieuwe directiefunctie is voorzien. Gestreefd wordt hiervoor medio 2020 een oplossing te hebben gevonden.

Zoals voorzien voor 2019, waren deze inkomsten nog niet voldoende om de exploitatie te dekken. Het exploitatietekort van € 25.601 kon worden opgevangen met resterende gelden uit het meerjarige businessplan 2015-2017 *Nu doorpakken*, die bestemd zijn voor investeringen en overbrugging van een periode van exploitatietekorten.

Financiële resultaten (x € 1000)	2019	2018	2017	2016	2015
LASTEN					
Personeel	207	196	184	188	187
Huisvesting	116	115	112	111	116
Bedrijfskosten	54	58	55	41	52
Directe kosten programmering en ontv	31	29	39	30	28
Projectkosten (excl eigen inzet)	-	465	149	23	20
Totaal lasten	408	863	539	393	403
BATEN					
Museumbezoek en programmering	146	125	132	99	102
Opbrengsten ontvangsten	64	50	68	70	70
Verhuur kantoorruimten	44	61	60	60	60
Donaties	6	7	1	1	2
Subsidie gemeente	82	80	78	78	78
Mgt bijdrage Universiteit	41	55	55	55	55
Projectsubsidies en bijdragen	0	450	136	0	5
Totaal baten	383	828	530	363	372
Resultaat voor buitengewone baten	-25	-35	-9	-30	-31
Buitengewone baten	25	35	26	55	56
Resultaat na buitengewone baten	0	0	17	25	25
<i>Voor het volledig financieel overzicht wordt verwezen naar de jaarrekening</i>					

Verstevigen financiële basis

Museaal gaat het uitstekend met Sonnenborgh; museum, sterrenwacht en bastion hebben hun publieke bestaansrecht en kwaliteit in de afgelopen jaren keer op keer bewezen. Maar ook bij Sonnenborgh geldt wat voor veel kleinere musea geldt: het gaat goed met deze musea die stijgende bezoekersaantallen kennen, maar tegelijkertijd is de financiële basis zwak. De kleinere musea in Nederland hadden in 2018 gemiddeld een negatief saldo van 42 k€.¹

De exploitatie van Sonnenborgh rust voor twee derde op eigen inkomsten, terwijl de eigen vermogenspositie beperkt is. Dat is geen unieke positie, maar wel zorgelijk. In de afgelopen jaren kon met extra steun van gemeente Utrecht, de Universiteit Utrecht, het K.F. Heinfonds en de Stichting Vrienden van Sonnenborgh, het hoofd boven water gehouden worden (businessplan Nu doorpakken). Het structurele tekort is ook beperkt, maar niet afwezig. Om die redenen heeft het bestuur in voorjaar 2019 in het nieuwe beleidsplan 2019-2023 Ambities doorzetten nadrukkelijk de financiële zekerheid op langere termijn centraal gesteld.

¹ “De kleine musea – met een omzet tot € 400.000 – realiseren in 2018 een gemiddeld verlies van € 42.000. Dat is nog iets slechter dan in 2013, mede door de teruggelopen gemeentelijke subsidies. In totaal heeft 50% van de kleine musea in 2018 een negatief resultaat op de gewone bedrijfsvoering.” (Museumcijfers 2018, blz. 34)

Beleidsplan 2019-2023 Ambities doorzetten

In het beleidsplan 2019-2023 *Ambities doorzetten* zijn enerzijds ambities geformuleerd voor de komende jaren - want Sonnenborgh wil altijd actueel en leerzaam zijn - en anderzijds weergegeven hoe we tot een duurzame financiële basis komen. De voornaamste beleidsdoelen zijn:

1. Continueren en door ontwikkelen van huidige niveau van presentaties en publieksbegeleiding, met daarbij ook aandacht voor klimaat en klimaatverandering.
2. Bereiken van nieuwe doelgroepen: visueel gehandicapten, buitenlandse bezoekers, scholen waar Sonnenborgh en andere musea weinig tot geen contact mee hebben en die vaak gelegen zijn in wijken met economische en sociale achterstanden.
3. Versterken betrokkenheid en zichtbaarheid in de stad, ook als uniek cultureel-historisch erfgoed.
4. Uitbouwen (bestaande) samenwerkingen op het vlak van educatie en communicatie.
5. Versterken van ondernemerschap en exploreren van nieuwe vormen van cultureel ondernemerschap.
6. Moderniseren van de vrijwilligersorganisatie, o.a. door meer diversiteit onder de vrijwilligers.

Bestuur en directie spannen zich in om op langere termijn financiële zekerheid te bewerkstelligen. Daarbij is in aanmerking genomen dat er een structureel exploitatietekort is, er financiering gevonden dient te worden voor de directeursfunctie en dat Sonnenborgh niet onder een aantal structurele kostenstijgingen uit kan.

In 2019 is Sonnenborgh in gesprek gegaan met de vier partners die eerder bij het businessplan *Nu doorpakken* betrokken waren: de gemeente Utrecht, de Universiteit Utrecht, het K.F. Heinfonds en de Stichting Vrienden van Sonnenborgh. Dit heeft geresulteerd in een gezamenlijke bijeenkomst begin november waarin alle partijen de bereidheid hebben uitgesproken om zich, gezien de resultaten in de afgelopen jaren en de betekenis van Sonnenborgh voor het publiek, in gezamenlijkheid voor langere tijd aan Sonnenborgh te blijven verbinden. Naar aanleiding hiervan wordt er in onderling overleg door Sonnenborgh aan een plan gewerkt waarmee het commitment vorm kan krijgen.

Visitatie

In het verlengde van het partneroverleg heeft de gemeente in december een visitatie laten uitvoeren vergelijkbaar met die die in de cultuursector gebruikelijk zijn. Dit omdat door historische redenen Sonnenborgh niet onder de sector cultuur valt waar het subsidies betreft, maar onder de sector economie. Om die reden was Sonnenborgh nooit eerder gevisiteerd. De visitatiecommissie oordeelde zeer positief over het aanbod van Sonnenborgh, de nieuwe inrichting, de aantrekkelijkheid van het bastion als uniek monument en de omvang van het publiek dat Sonnenborgh met beperkte middelen en organisatie weet te bereiken.

Organisatie

Vrijwilligers

Sonnenborgh is een 'professionele vrijwilligersorganisatie' met zo'n 60 à 70 vrijwilligers en een kleine vaste staf. Zonder de vrijwilligers zou Sonnenborgh niet zijn wat het nu is en niet kunnen doen wat het nu doet. Zij zijn het hart en de ruggengraat van de organisatie. Zij verzorgen de Sterrenkijkavonden, ontwikkelen hiervoor de programma's, evenals voor de zondagmiddagen en speciale activiteiten en zorgen dat het museum open is en de installaties werken. En dit is slechts een greep uit hun werkzaamheden. De omvang van hun bijdrage ligt rond de 3,5 fte en die van de vaste staf op 3 fte. De vrijwilligers verbeelden in persoon ook de ambities van Sonnenborgh. Het is hun enthousiasme, hun kennis en hun inzet die onze activiteiten mogelijk maken en welke uitstraalt op ons bezoek. Dit is een bijzonder gegeven. Het gezelschap varieert in leeftijd van 15 tot 85 jaar. In augustus moest Sonnenborgh afscheid nemen van vrijwilliger Franz van Diermen, die geheel onverwacht stierf na een kort ziekbed. Franz was een zeer geliefd vrijwilliger en aimabel mens, die al vanaf begin jaren 90 in vele hoedanigheden betrokken was bij Sonnenborgh, maar vooral als enthousiast en kundig publieksbegeleider.

In 2019 werden er twee medewerkersbijeenkomsten georganiseerd. Ook was er een bijeenkomst met de stermedewerkers: medewerkers die niet alleen zeer thuis zijn in de sterrenkunde, maar op Sterrenkijkavonden, zondagmiddagen en bijzondere activiteiten de verantwoordelijkheid hebben voor het goede verloop van de activiteit. Ook zijn zij gezien hun grote vakinhoudelijke kennis actief in het ontwikkelen en invullen van de diverse programma's. Naar aanleiding van deze

stermedewerkersbijeenkomst zijn de lezingen voor de Sterrenkijkavonden vernieuwd, geactualiseerd en verbeterd. Ook zijn er in het najaar van 2019 nieuwe stermedewerkers ingewerkt.

Staf

De vaste staf ondersteunt de vrijwilligersorganisatie en zorgt voor planning en organisatie van activiteiten, werven en begeleiden van vrijwilligers, roostering, ontwikkeling van (educatie)programma's, financieel beheer, verhuur, marketing en communicatie, onderhouden van contacten met externe partijen en ondersteuning van het bestuur. De directeur is door de universiteit gedetacheerd. De overige medewerkers zijn in vaste dienst bij Sonnenborgh. De vaste organisatie bestond in 2019 uit: directeur (0,5 fte), bedrijfsvoering/zakelijke leiding (0,8 fte), bureau (0,8 fte), communicatie (0,6 fte) en educatie (0,3 fte).

In de samenstelling van de staf vond in 2019 een aantal veranderingen plaats. Op 1 april trad, na een dienstverband van 12 jaar, bureaumedewerkster Marlou Daems uit dienst. Een verhuizing naar het oosten van het land en het verlangen hier een tweede werkzaam leven te beginnen, brachten haar tot deze keus. Een aderlating voor de (vrijwilligers)organisatie die in vele opzichten op haar kennis, ervaring en energie leunde. In mei volgde Madelon de Boer haar op in deze functie. Voorts is per 1 april Laura van Waas, al een paar jaar publieksbegeleider op Sonnenborgh, aangetrokken als educatiemedewerker.

Bestuur

De stichting wordt geleid door een bestuur dat in 2019 vijf maal bijeenkwam. Eind januari werd Nicoline Meijer, directeur Marketing en Communicatie ROC Midden Nederland, geïnstalleerd als lid. In juli volgde de installatie van Rens Waters, hoogleraar sterrenkunde Universiteit van Amsterdam, voormalig directeur SRON. Hiermee is het bestuur een lid uit de sterrenkundige wereld én een ingewijde in de onderwijswereld rijker. De directeur en zakelijk leider woonden de bestuursvergaderingen bij. Naast reguliere zaken en onderwerpen als begroting en verantwoording, besteedde het bestuur met name

aandacht aan: het meerjarenbeleidsplan *Ambities doorzetten*; de lopende projecten; het educatieve programma; de eventuele gevolgen van de Wet Arbeidsmarkt in Balans; het nieuwe huurcontract en de samenstelling van het bestuur.

Raad van Advies

De Raad van Advies kwam op 4 maart bijeen en sprak met het bestuur over het beleidsplan 2019-2023. Gedurende het jaar is de samenstelling van de Raad van Advies gewijzigd: rector Henk Kummeling volgde Bert van der Zwaan op en Rens Waters legde zijn functie in de Raad van Advies neer in verband met zijn toetreding tot het stichtingsbestuur.

Stichting Vrienden van Sonnenborgh

De Vriendenstichting ondersteunt Sonnenborgh bij de totstandkoming van specifieke projecten, zoals in het verleden de aanschaf van een mobiel planetarium of zonnewijzer, en tentoonstellingen, zoals eerder 'Meten = weten! Het observatorium van Buys Ballot' en de herinrichting 'Ver weg komt dichterbij'. De Vriendenstichting beheert ook twee fondsen op naam: het Hermsefonds en het prof. dr. C.H. Wind Fonds. Bijdragen uit deze fondsen zijn gebonden aan specifieke projecten of activiteiten.

Relaties

In 2019 werkte Sonnenborgh samen met: andere musea en culturele instellingen in Cultuur en School, de Universiteit Utrecht (Universiteitsmuseum, Summerschool Junior, Wetenschapsknooppunt), PlaNed (de Nederlands-Vlaamse vereniging van planetaria), de MuseumJeugdUniversiteit, de Vereniging voor Science Center, de Koninklijke Nederlandse Vereniging voor Weer- en Sterrenkunde en het Gilde Utrecht. Een bijzondere samenwerking is die met de Jongeren Werkgroep van de KNVWS (JWG) die kantoor heeft in Sonnenborgh en hier ook de gezamenlijke jeugdcursus verzorgt. Diverse JWG'ers en oud-JWG'ers zijn ook als vrijwilliger actief bij Sonnenborgh.

De mensen

Vrijwilligers

De vrijwilligers van Sonnenborgh waren in 2019:

Loran Aelbers, Amira Azani, Lise Berghuis, Felix Bettonvil, Yvette Bieckmann, Bo van de Bosch, Rob Bronckers, Sjef Buil, Cyrano Chatziantoniou, Etiënne Cordewener, Frans Cornelis, Lina Damsma, Paul Dekkers, Franz van Diermen, Mat Drummen, Rens Elbertsen, Hans van't Erve, Tjerk Feenstra, Wout Franssen, Sabine Fuks, Anneke Ganzevoort, Martien Geers, Daniël Goudena, Arno de Groot, Mariska van der Gun, Gerard Hafkenscheid, Chris Heil, Siem Heisterkamp, Lara Hemmelder, Carmen Heukers, Bas Hodzelmans, Hans de Jongh, Sierk de Jongh, Roy Keeris, Iris Keizer, Jan Klaaskate, Mirjam Korrel, Kees Kroon, Geert Kuitenbrouwer, Jan Kuperus, Gertrude Laan, Victor Land, Pieter Langerak, Rick te Loo, Wendy Majoor, Edwin Mathlener, Irene Meekes, Christiaan Mennes, Luc van de Moosdijk, Peter Nauta, Abel Németh, Zeb Németh, Angelique Nienhuis, Dragana Okolic, Marianne van Oostrom, Leon Oostrum, Willemijn van Opstal, Rianne Plantenga, Wessel Poorthuis, Wouter Poos, Marc Reumerman, Coen Rouwmaat, Wim Schmidt, Gert Jan Schurer, Marc van der Sluys, Peter Swaanenvelt, Gijs Toussaint, Kees Vergouwen, Mariet Verhelst, René Verjans, Christa Vernhout, Otto Vervaart, Sebastiaan de Vet, Marga van Voorst, Rob de Vries, Laura van Waas, Frank de Weger, Robert Wielinga, Gert Wilkens, Dick Wolschrijn en Marjolein Zwiep.

Ook de leden van het bestuur en het vriendenbestuur zijn vrijwilligers.

Bestuur Stichting Sonnenborgh - museum & sterrenwacht (31/12/2019)

prof. dr. Frank Verbunt	voorzitter
dhr. Marcel van der Hooft	penningmeester
drs. Anka Konings	secretaris
ir. Felix Bettonvil	lid
drs. Nicoline Meijer	lid (benoemd per 28 januari 2019)
dhr. Niek Miesen, Msc	lid (tot 15 april 2019)
prof. dr. Rens Waters	lid (benoemd per 18 juli 2019)

Bestuur Stichting Vrienden van Sonnenborgh

dhr. Hans Mellink	Voorzitter
mr. Falco Houwer	penningmeester
drs. Beate van Dongen-Crombags	lid
dhr. Marcel van der Hooft	lid

Vaste personele bezetting

drs. Bas Nugteren	directeur	(5/10)
mw. Madelon de Boer	bureamedewerker (vanaf mei 2019)	(8/10)
mw. Marlou Daems	bureamedewerker (t/m maart 2019)	(8/10)
drs. Aline Harkink	zakelijk leider	(8/10)

drs. Brechtje van Riel	communicatiemedewerker	(6/10)
mw. Laura van Waas MA	educatiemedewerker (vanaf mei 2019)	(3/10)

Raad van Advies

prof. dr. Michiel van den Broeke	Universiteit Utrecht, faculteit Bètawetenschappen
prof. dr. Henk Kummeling	rector Universiteit Utrecht
dhr. Hans Mellink	voorzitter bestuur Stichting Vrienden van Sonnenborgh
prof. dr. Gerard van der Steenhoven	hoofddirecteur KNMI
dhr. Frans Stravers	hoofd communicatie SRON
dr. Sebastiaan de Vet	voorzitter KNVWS
prof. dr. Rens Waters	directeur SRON (lid tot 18 juli 2019)